

רשמה א.ב.

פרוטוקול מספר 11/ד'
מישיבת הוועדה לענייני פנים
שהתקיימה ביום ג', ה' בטבת תשי"ח - 16.12.58
בשעה 09.00

משתתפים:

- י. ריפתין - יו"ר
- ס. אונא
- ד. בר-רב-האי
- ע. דגני
- ר. הקטין
- י. ישעיהו
- י. כץ
- ח. לנדאו
- ח. ס. סלימאן
- י. שופמן

מזמנים:

- שר המשטרה ב.ש. שיטרית
- מר בן-פורת - מטה המשטרה
- מר ד. בן-ישי - ממונה משנה על משרד המשטרה
- מר צ. ניר - נציב שירות בתי הסוהר
- ד"ר צ. חרמון - שירות בתי-הסוהר

ד"ר פיאנסטה - מתורגמן

סדר-היום:

מסקנות ועדת שטה (המשך).

היו"ר י. ריפתין:

אני פותח את הישיבה.

לפני שנעבור לסדר-היום ברצוני להודיע כי הועברו אלינו ע"י הכנסת שתי הצעות לסדר-היום: האחת של ח"כ לנדאו בדבר הירקון. באתי בדברים בענין זה עם הגורמים הנוגעים בדבר: איגוד-ערים "דן" ותה"ל. באחת הישיבות הקרובות נדון בענין.

גם ההצעה השניה היא של ח"כ לנדאו, בענין תאונות הדרכים. ועדה שמונתה לענין זה ע"י ראש הממשלה, ועדת סלומון, עומדת לסיים את עבודתה. באתי אפוא בדברים עם משרד התחבורה ועם משרד המשטרה, והובטח לי שמיד כשהוועדה תסיים - יועברו מסקנותיה אלינו על-מנת לנוע כפילות.

ח. לנדאו:

כדאי היה שהמשטרה תמציא לנו בכתב סטטיסטיקה מפורטת של מקרי התאונות, את הניתוח שלה לגבי המקרים: הסיבות, מקומות התורפה וכו', וכן את מסקנותיה והצעותיה לפתרון.

מר בן-פורת:

המשטרה המציאה לוועדת סלומון תזכיר תמציתי בענין זה. אני מניח שוועדת סלומון תכלול בדו"ח שלה את תגובתה לתזכיר זה. עכ"פ, מחר נשלח לוועדת הפנים את התזכיר הזה, וכן דו"ח סטטיסטי שנתי אחרון של גורמי התאונות.

היו"ר י. ריפתין:

נעבור עתה לדיון בעקבות סקירתו של שר המשטרה על המסקנות בדבר הבריחה מכלא שטה.

ר. הקטין:

שאלה ראשונה המתעוררת לשמע הסקירה היא: האם כל מבנה במדינה ראוי לשמש כמבנה של בית-סוהר? בלא שטה נמצא בלב עמק-יזרעאל, ונדאה לי שהמסגה הראשון היה בעצם הפיכתה של המשטרה שם לבית-סוהר. כי המדובר שם בעבריינים מסוכנים למדינת ישראל.

ד. הקטין:

לבוודד אותם ולכלאם הרחק מהגבול ורחוק מישובי עמק-יזרעאל. כי התושבים באזור זה נמצאים הרבה בחוץ, וכל בריחה מבית-הסוהר יכולה לגרום לאסונות בקרב האוכלוסייה. גם סדברי השר הוברר שרצוי לצנות עבור אסירים אלה ב-סוהר מיוחד, אבל הדבר טרם נעשה.

לאחר שנכלאו האסירים בבית-הסוהר - מוטב שלא יתבטלו אלא יוצאו לעמדה. אך מהו סוג העבודה בו העסיקו את הכלואים בשטה? הובילו אותם לעבודה במחצבה. הרי זהו הדבר הגרוע ביותר. מסתובב הנמצא בלאו הכי במרחק של קילומטרים אחדים בלבד מהגבול, מובל לעבודה למחצבה השוכנת על הגבול ממש. טבעי הדבר אפוא שהם התבוננו, למדו את הסביבה, ועובדה היא שהגיעו מהר לגבול והסתלקו. מכל זה עלינו ללמוד לקח כיצד לנהוג להבא באסירים מסוג זה.

אין אני מתפלאה על כך שהמקשר הפנימי בבית-הסוהר הזה היה שונה מזה שבבתי-סוהר אחרים. לא ביקרתי בבתי-הסוהר האחרים, אבל מתוך הידיעות המגיעות אלינו למדתי שיש שם סידורים שלדעתי הם חשובים מאד לשיקום האדם. דבר זה חשוב מאד גם לנוער וגם למבוגרים. כי אינני יודעת אם נעשה אי-פעם מחקר בשאלה מאיזו שכבה סוציאלית יוצאים העבריינים, צעירים ומבוגרים כאחד. עד כמה שאני מבינה, רוב העבריינות על רקע סוציאלי ומשום כך יש תמיד סיכוי שאדם יבוא על תיקונו. אני מעדיפה מאד את פעולתו של הד"ר חרמון, במיוחד ביחס לנוער, ואני חושבת שזוהי הדרך הנכונה. לא רק בידודו של האסיר, אלא גם מאמצים מכסימליים להחזירו לחיים תקינים.

אבל כמובן שלא זו הדרך לגבי עבריינים החיים על שוד והרס מעבר לגבול והמסכנים את חיי התושבים. אותם צריך להעסיק, אבל לא לנהוג לגביהם בכל אותן השיטות המתאימות לאזרחי ישראל. וכבר נאמר ע"י השר שדבר זה יתוקן בעתיד.

הייתי רוצה לעמוד בכמה מלים על ענין כוח האדם המשרת בבתי-הסוהר. לי נראה שבקרב האנשים הללו צריך לעשות פעולות הסברה מתמידות, ואינני יודעת אם כיום עושים זאת. לא רק מפני שהם עומדים במגע יום-יומי עם אנשים מבודדים, אלא גם משום שהקצתם מצותקים מחיי חברה. כל אדם העובד במקום עבודה אחר חי באווירה רגילה, עם אנשים רגילים ואפשרות של שיחה רגילה, מה שאין כן לגבי הסוהרים. נראה לי אפוא שצריך להעלות את רמתם התרבותית, אם כי רמה תרבותית באותה לא תמיד עולה בקנה אחד עם סוג עבודה זה. נוסף לכך, נראה לי שאין להעסיק בבית-הסוהר אנשים החיים בחוק. כי הם רוצים להתראות עם משפחותיהם, ויוצא שמתוך כל הסוהרים היו במקום בשעה המכרעת רק בודדים, ובית-הסוהר היה ממש מופקר. כי אדם הוא רק אדם, וכל אדם יכול להיכשל. צריך אפוא ליצור תנאים שאנשים יוכלו לעמוד במבחן, וחייבים לדרוש מהם שיגורו בקרבת מקום. ייתכן שמטעם המטרה צריכה להיעשות פעולה שאנשים אלה יקבלו שיכון בקרבת מקום, כמו שנעשה לגבי מורים ביישובי ספר. אם יראה השוטר שאין לו ברירה והוא עלול לאבד את פרנסתו - הוא יאלץ לגור בקרבת מקום עבודתו.

ומשהו ביחס לבית-הסוהר לנשים. אמנם אין לענין זה קשר ישיר עם פרשת שטה, אבל זוהי בעיה חריפה. בתבשרנו ע"י השר וגם קראנו בעתוננים שיש כבר שטח אדמה המיועד להקמת בית-סוהר לנשים. אבל אנו יודעים שבין קביעת המגווש והקמת המבנה הדרך ארוכה, גם פשיט תקציב. ובינתיים נמצאות האסירות בתנאים איומים. לא פעם מציינים בתי המשפט שהם משחררים עברייניות ואינם שולחים אותן לבית-הסוהר משום שיש שם נשים הנגועות במחלות מין. האם אי-אפשר לבודד אותן שם? מצד אחד יש נשים שהציבור צריך להעמידן בתנאים של בידוד, ומצד שני הן ממשיכות בחייהן בקרב האוכלוסייה משום שאין מסגרת שתוכל לקלוט אותן. לא ייתכן כל תירוץ בענין זה, גם לא תירוץ כספי, ומוכרחים להפריד בין החולות ובין הבריאות.

אני מקווה שהנסיכון הרב שהיה לנו בשטה בוודאי ידריך את אנשי המשטרה לקראת הסדר מתאים של העצבים הללו בעתיד, כדי שלא יישנו מקרים מסוג זה. כי ענין שטה היה יכול להסתיים בצורה הרבה יותר גרועה. באזור זה יש ילדים רבים, ובאותו ערב נסע אוטובוס מלא ילדים מסחנה הבייתה. המשטרה עצרה את המכונית, וצוותה על הנהג לא להמשיך בדרכו אלא להיכנס לאחד הפרדסים. והרי בפרדסים באותה שעה שרצו ממש האסירים הבורחים, ורק נס הוא שהנהג לא נשמע להוראה ופרץ את המחסום והגיע הבייתה.

לנדאן:

אנו דנים בשאלה זו לאחר מעשה. אין חולקים על הרפלקסים שהיה לבריחה זו מבחינת אבדן פרסטיג'ה, ואני חושב שהציבור כולו מאוחד בדבר אחד: בקביעת הגורם המכריע לכך שבריחה זו היתה אפשרית בדרך-כלל. כי הדגש שהושם בבריחה-הסוהר בשטח הפעולה היה בשיקום האסיר, ובמידה הרבה פחות רצינית - בבעיות הבטחון. וברור שבמצב כזה משלמים ביוקר.

אני חושב שבריחה אפשרית מכל בית-סוהר. אנשים ברחו תמיד, בארץ ובחו"ל; אין בית-סוהר שלא ברחו ממנו. אבל המדובר הוא בבריחת יחיד. אתם יזכורים בוודאי את הבריחה שנהפכה לאגדה של איש מצ"ל מכלא ירושלים, שניסר סורגים של חלון במשך ימים רבים בפצירת-צפרוניים. לא תתכן אפוא טענה לגבי בריחת יחיד, כשהיחיד נעזר לפעמים מבחוץ.

אבל אנו דנים כאן בבריחה מסוג אחר, שאיש לא העלה אפשרותה על הדעת. ואני חושב שבעניני בטחון ושמירה בבתי-הסוהר היה ולנזל רב. המסקנות שהממשלה מסיקה מכך מנסות באמת לתקן גישה זו, ומעתה יושם הדגש יותר בצד הבטחוני בבתי-הסוהר. אני מבין שתקבע כעת ועדה מיוחדת, מורכבת מנציגי שירות בתי הסוהר, המשטרה והש.ב. אינני יודע מה תהיה צורת פעולתה של ועדה זו. האם מטרתה לקבוע שיטה, או הכוונה היא לוועדה מתמדת שמזמן לזמן ובאופן קבוע תעבור מבית-סוהר אחד למשנהו ויבדוק את סידורי הבטחון בהם? אני מצד רוצה להפליץ שלא תהיה זו ועדה זד-פעמית שתקבע תקן בטחוני בלבד, אלא ועדה מתמדת.

עירונות הסמוכים על ענין זה היא אולי הבעיה הקובעת. יש לפעמים שהסידורים טובים מאד, אבל אם הסמוכים על ביצועם יהיו כאלה שהיו בשטה - לא יועילו גם הסידורים. דמת-החיים של האנשים צריכה לעלות גל-מנת שיוכלו להתמסר ביתר שקט לתפקידם. אבל אין די בכך. יש לשים את הדגש במה שקרוי עירונות האנשים לתפקידם. אפשר ליצור עבורם משטר עבודה כזה שירגישו שהם חייבים להיות ערים לתפקידם כל הזמן. ויש לכך דרכים טובות; אחת מהן - פיקוח מתמיד.

אולי טוב יהיה שבשירות בתי-הסוהר יועסקו לא זוהרים מיוחדים, אלא שוטרי משטרה, ועל-פי רוטציה. כלומר: שירות הפיקוח על בתי-הסוהר יהיה נפרד, כפי שהוא כיום, ואילו המשרתים בו, פרט לקצונה המפקחת, לא יהיה נפרד. לא יהיו סוהרים שזו מלאכתם לאורך-ימים, אלא שבעבודה זו יועסקו שוטרים מהמשטרה, ודוקא ברוטציה. כי אני חושב שזוהרים הנמצאים שנים רבות בשירות זה - העבודה נהפכת בשבילם לשיגרה: מה שאתמול היה בסדר, יהיה בסדר גם מחר, וזה חותר תחת העירונות שהיא הכרחית בתפקיד זה. מאידך גיסא, אם שוטר בא לשנה-שנתיים לתפקיד זה, ופיקוח הממונה על שוטר חדש הבא לזמן קצר ויש להדריכו אף הוא חמור יותר - ימצא שאלה יועסקו בעבודה זו ימצאו במתח מסויים של אחריות ועירונות. גם עצם משטר הפעולה במשטרה שונה לחלוטין. אולי נעשו בענין זה בארצות אחרות נסיונות שלא הצליחו, אבל צריך לבדוק זאת. וכוונתי כאן לבתי-הסוהר כולם, לא לשטה בלבד.

היכן נמצא עמשינו בית-הסוהר למרגלים ולמסתבנים? אין זה סוד צבאי, כי הרי השמירה עליהם איננה בידי הש.ב. או הצבא, אלא בידי גוף גלוי. ואני רוצה לדעת: היכן מתכננים את מקומם עכשיו? ברור שהיתה זו קלות-דעת לשכן אותם סמוך לגלבוע, שטיול הוא להגיע משם לגבול, אם כי אומרים שלא היתה ברירה. אינני חושב שעמק-יזרעאל פסול לתפקיד זה יותר מכל מקום אחר; כי בכל מקום יש ילדים; אם כי אינני אומר שזהו מקום האידיאלי. אבל חשבנו שהשיקול הבטחוני ונחיצות ההשקפה צריכים להיות הקובעים. פעם חשבת שצריך להעביר אנשים אלה לרשות הצבא. אני מתחרט כיום על הצעת זו, כי ראינו שגם ממחנה צבאי ברחו שני מסתבנים, יכבר לאחר מקרה שטה.

אני רוצה לדבר עכשיו על משטר בתי-הסוהר. אני זייב לשבח מאד את הפעולה הסוציאליט הנועשית שם לשיקומן של האסיר; אני חושב שזה טוב וחשוב. אבל עומדת בכל זאת שאלה: אולי בית-הסוהר צריך לשמש תפקיד מסויים בשכנוע האסיר שלא כדאי לו לחזור לשם? כי אם בית-הסוהר הוא מקום כל-כך טוב וכולו שיקום - אולי דוקא זה מושך. אני חושב שביית-זוהר בדרך-כלל הוא מקום להחזקת פושעים - ואינני מדבר על מעשהו. יש סוגי אסירים, ובעיקר אסירים חוזרים, הצריכים להרגיש שבית-הסוהר הוא מקום שלא כדאי לשבת בו. יש שיפוס ה"שולפנים" שלעולם לא יחזרו למוטב, ובשבילם בית-הסוהר צריך לשמש תפקיד אחר.

ח. לנדאו:

אני חושב שיש לקיים שירות אינפורמציה פנימי בבתי-הסדר, בין האסירים, יותר מכפי שהיה עד היום. קודם-כל, כשמדובר במסתבנים ומרגלים - עלינו לדעת מה נעשה שם. ואם קרה מה שקרה בשטח - סימן שלא היה שם אז שירות כזה. אני סבור שכדאי לדעת מה נעשה בין פושעים חמורים. במעשיהו זה אינו דרוש, אבל בבית-סוהר כמו רמלה הדבר יכול לפעמים להביא תועלת, וזה אינו פוגע במאומה ב"מוסר" כלפי אותם אנשים היושבים שם.

מסתבר שהיה שטח-פעולה שהושגה ע"י גופים שצריכים היו להשיג עלינו, ולכן צר לי שהיכוח הוא לאחר מעשה. כי אילו דבר עקרונית במצב בכללו לפני כן, ייתכן שלא היה קורה מה שקרה.

הינ"ר י. ריפתין: ההערות שאני רוצה להעיר אינן הערות של יו"ר אלא של חבר הוועדה בויכוח. אני מצטרף לדברי ההערכה של שר המשטרה לעבודת הוועדה שחקרה את הפרשה. השופט עציוני וחברי הכנסת בן-אהרון וקליבנוב עשו מאמצים גדולים כדי להגיע במשך זמן קצר למסקנות. אבל אינני שלם כל-כך עם המסקנות הללו.

אינני רוצה להיכנס לעצם השאלה איך מרכיבים ועדה. אני חסיד או של ועדה פרלמנטרית או של ועדה ממשלתית, כשהאחריות ברורה. אינני רוצה גם לבגוע בשאלת המסקנות האישיות שהוועדה הסיקה, כי אינני בקיא בעניין זה. אך אני חושב שוועדה זו תרצה במידה ידועה מתחום סמכותה. כל מה שאמרה על עניין הבריחה מכלא שטה היה בהחלט בתחום סמכותה. אבל לגבי המסקנות הכלליות על בתי-הסוהר - אינני חושב שהוטל עליה תפקיד זה, ולדעתי היא פעלה גם במידה ידועה מתוך התרשמות חד-צדדית.

ולגבי מסקנות הממשלה: - יש בהן כאלו שאני מוכן לקבל, אבל אני רואה בהן סתירה ידועה. כתוב שם: בהתחשב בתפקידיו המיוחדים יוסיף שירות בתי-הסוהר להתקיים כיחידה נפרדת במשטרה, ואילו נציב שירות בתי-הסוהר ייקבע ראשית-כל בהתאם לכשרו בשטח הבטחון והשמירה. אני מסכים עם הדבר הראשון, ואף שר המשטרה עמד על כך. אך כשאני שואל את עצמי שוב ושלב מהו התפקיד המרכזי של שירות בתי-הסוהר - הרי זה שיקום האסיר. יש מספר רב של אזרחים הנמצאים בבתי-סוהר. למה הם נמצאים שם, ומה אנו רוצים מהם? זוהי הרי מחלף, ובית-הסוהר הוא בית-חולים לאנשים שחלו מבחינת המשפט. אין אנו רואים בהם אנשים שהחברה רוצה להתגקם בהם, אלא לרפאם. ויש גם שאלה של משפחות האסירים וילדיהם. זוהי שאלה סוציאלית כאובה מאד. אינני אומר שאפשר למצוא לה פתרון מלא, ואינני משלה את עצמי שכל תכניות השיקום הן ברורות ופוגעות ונותנות פתרון זה. אבל זוהי מגמה וכיוון.

בידכתי את מר ציר לתפקידו החדש, ואני מאמין לו שיראה בדאגה האנושית לעתיד הציבור האנומלל הזה תפקיד חשוב ומרכזי של שירות בתי-הסוהר. קיימת בהחלט בעיה של שמירה, אבל לדעתי יש דברים שלא חשוב כל-כך איך מנסחים אותם אלא חשובה בהם הרוח. ואני חושב שמבחינתן תפקיד השמירה הוא תפקיד משני. אינני אומר בכך שהסידורים הבטחוניים צריכים להיות רופפים. כי יש פושעים שעצם בריחתם מסוכנת, ויש גם עניין העונש וגם שאלות מיוחדות הקשורות בבטחונה של מדינת-ישראל. אבל הרוח צריכה להיות בכיוון של תשומת-לב לעניני האסיר. זוהי גם תפארתה של מדינת ישראל, שלמרות שהיא מוקפת אויבים יש לה הישגים דימוקרטיים בשטח של יחסה אל האדם. אחת הסיבות של עליונות בטחונית צבאית שיש לנו לגבי אחרים גם היא תוצאה של עליונות חברתית ציבורית; הדברים אינם תלושים.

עכ"פ, הייתי רוצה שבעיות האסירים בתור שאלות כלליות ובעיותיהם בתור שאלות של פרטים לא ירדו משולחן נציבות שירות בתי הסוהר לא ביום ולא בלילה, תוך שמירה קפדנית על עניני הבטחון.

במסקנות של הממשלה כתוב: "מסתבנים ומרגלים יוחזקו גם להבא... לפי עניות דעת מרגלים ומסתבנים אלו הן שתי קטיגוריות שונות, וחוסר האבחנה הוא שיגרת ובלתי-מבוסס. גם המסתבנים אינם מעור אחד. יש שני סוגי מסתבנים למדינת ישראל: יש סוג של הסתבנות סוציאלית, הסתבנות לוחמת לשם חבלה או גניבה. יש סוג אחר של מסתבנים שזהו אצלם חלק של סרגריה אנושית, שיש להם משפחות משני צדי הגבול, או שאין להם בית. אנו יכולים לדון בשאלת הפליטים מבחינה פוליטית כפי שאנו רוצים, אבל אין להתעלם מן הבעיות, ושאלה זו יוצרת עובדות.

השאלה היא אם יש קנה-מידה לפיו אפשר להבחין בין שני הסוגים?

י. ישעיהו:

הי"ר י. ריפתין: אינני יכול לקבל בענין זה תפישה פשטנית לגבי אנשים שמן ההכרח לוקחים מהם את חרותם. הנכחתי למשל בשיחה שניהל שר המשטרה באחד ממחנות המעצר עם מסתננים שנתפשו, והתרשמתי מאוד מאופן השיחה. אינני יודע אם אופן שיחה כזה לא זרע משהו לעתיד. מי שמתכנן אפוא תכנון כולל אינו יכול לעדבב בין שני הסוגים. מרגלים יכולים להיות בני עמים שונים; מסתננים אינם בני עמים שונים.

אמנם אפשרויותינו מוגבלות מאוד, וגם אם נקבעות תכנית פרוגרסיביות יש מגבלות של תקציב ויכולת. אבל עלינו לדעת למה אנו שואפים.

ולבעיית הנשים: - לא נראה בעיני הרעיון של בית-סוהר מרכזי, כפי שנאמר בהמלצות. אינני בקיא ביותר בענין זה, אבל אני נוטה דווקא לדיפרנציאציה. אחד המומנטים המזעזעים ביותר בביקורנו בבתי-הסוהר היה הביקור בנווה-תרצה. מספר האסירות קטן יחסית, ולכאורה אפשר לראות זאת כתופעה מעוררת. אבל בתוך הציבור הקטן הזה של אסירות שטיפוסים שונים בתכלית של פושעים שספק רב אם צריך להחזיק אותן יחד, ביניהן אמהות עם תינוקות. דעתי היא ששאלת היישוב של המשטרה ושל שירות בתי-הסוהר לבעיית הזנות דורשת דיון נפרד ונפרד. שאלה זו נבחנת מפעם לפעם בכל הארצות, ונראה לי שבענין זה אנו עושים עבודת מיזיפוס.

באותו ביקור נתקלנו בבעיה נוספת: בעיית האסירים הפוליטיים. אלה הציגו את התביעה שאינם רוצים לשבת ביחד עם האסירים הפליליים. באחת הפגישות אמר לנו הד"ר חרמון שהשאלה אינה חדשה, ואדם שנאסר מתוך חשש שיארגן הפגנות וכו' אינו צריך לשבת ביחד עם גנבים. ייתכן שמבחינת המדינה פשעו חמור מאד, אבל צריך להבדיל.

ובעיה אחרונה: שאלת חולי-הרוח. ברמלה יש מחלקה מיוחדת לפסיכופטים. יוצא שבאותו בית-סוהר - רמלה - נמצאים חולי-רוח, נשים ואסירים רגילים. דבר זה דורש ריפורמה. ביקורנו ברמלה נערך גם לאחר מתיחות מסוימת שהיתה שם, וההתרשמות היתה אפוא קשה פי כמה.

בשעתו דובר על תכנית להרחבת מעשיהו. אנו דנים על שאלות תקציביות, וכל דבר דורש תמיכה ציבורית. מבחינת דעת-הקהל וההתחרות בין משרדים הקצבת כספים לדאגת-יתר לאסיר נראית אולי הפחות פרודוקטיבית מכל. אבל צריך שתהיה דעת-קהל לענין זה.

אם מישהו קיבל מדברי רושם שאני מזלזל במשהו בערך הגברת אמצעי הבטחון בבתי-סוהר, הריהו טועה. אני חושב שנעשו דברים חשובים ויש לעשות עוד פעולות נמרצות בשטח זה. אבל יש שאלה שהיא-היא נקודת הכובד בראיה הכוללת של האסירים, וזאת אנו חייבים להדגיש.

ד. בר-רב-האי: קל מאד לצלול לבעיה זו של בתי-הסוהר והאסירים, אבל לא הייתי רוצה שנחזור לעבר. העבר נסתים עם מסקנותיה של הוועדה בענין הבריחה מכלא שטה.

הבעיה היסודית הראשונה המתעוררת היא מיון האסירים. כל מה שנאמר כאן יכול למצוא את פתרונו אם המיון ייעשה ברגע הראשון. הי"ר הדגיש, ובצדק, את ערכה של הפעולה החינוכית. אבל זה אינו נובע לכל האסירים, וצריך להפריד מלכתחילה את הקטיגוריה של האסירים הדורשים טיפול מבחינת שיקום. קשה מאד להבדיל היכן מסתיים הריגול ומתחילה ההסתננות. אם מבחינת המשפט אדם זכאי כל עוד לא רצח - הרי מבחינת שלטונות הבטחון המסקנה יכולה להיות שונה. אבל גם לגבי מסתננים שאינם רוצחים אינני רואה את האפשרות שמתכוון אליה הי"ר, של שיקום וחינוך לאחיות-עמים וכו'. התפקיד הראשון הוא בידוד המוחלט. ובידוד גמור איננו מזדהה דווקא עם מסגר אכזרי. אם יש בית-סוהר מרכזי גדול - יש אפשרות של קטיגוריות שונות של אסירים בתוך אותו בית-סוהר. בשעתו ישבתי ארבע שנים בבית-סוהר בחו"ל, ואני יודע שיתכן מסגר של בידוד גמור ביחד עם תנאים אנושיים פחות או יותר. אם אין לנו אפשרות של תנאי הפרדה ואיזולציה בבית-סוהר כללי - מוכרח להיות לכך בית-סוהר מיוחד. כי אצלנו אי-אפשר להנהיג בבית-סוהר אחד שני מסטרים שונים. צריך להקים אפוא מין מחנה-ריכוז נפרד, עם תנאים מיוחדים בשביל אנשים אלה, ואין כוונתי במלים "מחנה ריכוז" לתנאים הפנימיים של בית-הסוהר.

ד. בר-רב-האי:

אשר לדבריו של ח"כ לנדאו שהתנאים צריכים להיות כאלה שאסור לא ירצה לחזור - לדעתי עצם שלילת החופש פוגעת קשה באנשים, ולא התנאים, יהיו אלה טובים ככל שיהיו. אני יודע מנסיוני בבתי-סוהר בחו"ל איך מרגישים בתנאים של בידוד מוחלט, למרות שהיה לי בתקופה מסוימת מיוחד שהיה בא להציע את מיטתי והיו מביאים לי אוכל מהמסעדה הטובה ביותר בעיר. עצם שלילת החופש היא אפוא דבר איום ועלול להרתיע.

כשאנו מדברים על מסתננים ומרגלים, הדבר הראשונים לגביהם צריך אפוא להיות שלילה מוחלטת של החופש, לא חינוך ולא שיקום. אנו מצווים על תנאים אנושיים, אך חוסר מוחלט של כל אפשרות לבריחה. הזדעזענו מהאפשרות של בריחה משטה, כי לא העלינו דבר כזה על הדעת. אילו אותו שומר שעמד על הגב היה יודע להשתמש בבוץ שלו והיה פותח באש, והדבר היה נגמר בעשרות הרוגים ופצועים - גם אז הייתה יושבת ועדת חקירה, וגם אז ייתכן שהיו מפטרים אותו שומר. אינני מתלהב. אפוא מהמסקנות הללו, ואינני רוצה להשוות מקרה זה עם מקרים אחרים בארץ בהם לא הוכיחו אנשים שווי-משקל ואיזון-דעת מספיק.

בית-הסוהר לנשים הוא בעיה שונה לחלוטין. אך לא הייתי רוצה להעלות עתה את השאלה.

ההבדלה בין אסירים פוליטיים ולא-פוליטיים היא אמצאה רוסית. בגרמניה היה בית-סוהר מיוחד לפשעים שאין בהם משום קלון, כמו השתתפות בדו-קרב. החוק האנגלי אינו יודע אבחנה כזאת. אצלנו הקו המבדיל הוא דק מאד. כי קל מאד לטעון שאותו מסתנן שהשליך פצצה לתוך בית-התיזוקות עשה זאת מנימוקים פוליטיים ולא פלייליים. להבדיל אפשר אפוא בין מי שיושב לפני פסק-דין ואחרי מתן פס"ד. בתנאים שלנו ייתכן שמוסדות הבטחון חושבים שבפוטנציה אנשים מסויימים עלולים לעשות משהו, אם כי טרם עשו דבר. פאלה צריך להבדיל.

אשר לשירות בפרד או אחיד - יש פנים לכאן ולכאן. בכל-אופן, לא הייתי רוצה להפריד את האחיות לשמירה והאחיות לבטחון. אני מבין שהשירות צריך להיות בפרד, כי לבתי-סוהר יש תפקידים שונים: אשיפוז, העסקה בעבודה וכו'. אבל להטיל על אותו חומר אנושי המורכב מאפסנאים ועובדים סוציאליים, מחנכים, מורים ורבנים, אחיות לשמירה - זה לא ייתכן. באמר ע"י המשטרה שיש סידורים אופרטיביים משולבים עם המשטרה. במקום סידורים אופרטיביים משולבים ייתכן שענין השמירה צריך להשאר כולו בידי המשטרה, וייתכן שצריך להבדיל בין השירות הפנימי של בית-הסוהר והשירות החיצוני. דרושה העלאה מכסימלית של דרגת ההשכלה של הסוהרים, כדי שידעו לפחות לספור בסדר בכל ערב את האסירים. ולאחר כל זאת - דרוש הרבה מזל ודרושה עירבנות מכסימלית כדי שלא יקרו דברים כמו מקרה שטה, ואף לא מקרי-בריחה בודדים. וכאן אינני מקבל את טענתו של ח"כ לנדאו שבריחת יחידת מחוייבת המציאות.

ע. דגני:

בראה לי שמסקנות הממשלה מניחות פחות או יותר את הדעת. הצדה היא שגם כאשר מחליטים החלטות טובות ויפות, הרי משמגיעים לתיאום - העניינים אינם הולכים, מה שנקרא "הבעיה האנושית". אבל ע"י מאמץ מסויים, אם נגיע להגשמת אותן מסקנות שהסיקה הממשלה, זה מתקבל על הדעת. יש בהן דאגה לסידור, לשמירה ולהעלאת כשרם של הסוהרים.

הציבור שלנו זכנס להיסטוריה בעקבות הבריחה מכלא שטה, מחוץ לכל פרופורציה. וצריך לשבח את הוועדה ואת הממשלה שהצליחו להציל אז משיני ההיסטוריה של הציבור את ענין שיקום האסירים. כי מדי פעם בפעם יש אצלנו התעוררות זו או אחרת, ובכל פעם מחפשת העתונות לעצמה הסטריה חדשה, ואין בודקים בציציות.

העובדה שהאסירים משטה לא ברחו קודם אלא רק לאחר שעותמאן הגיע, מראה שהסוהרים עמדו על רמה יותר גבוהה משל עותמאן ואולי כמה מבוריו. אני רואה את אחד הדיברים המרכזיים בשמירה על האסירים, וגם בשמירה על השיקום. לא צריך לקבוע שתי קטיגוריות של סוהרים לשני השטחים הנפרדים. הטיפול באסיר והשמירה עליו הם ענין אחד. אם תהיה רוטציה של שוטרים לשמירה, ורק הקצינים ישארו קבועים - יגרום הדבר לאי-סדר מובהק. לכן צריך שירות בתי-הסוהר להיות שירות אחיד, בפרד מהמשטרה, אלא שהסוהרים חייבים לעמוד על רמה יותר גבוהה. ובסיוור שעורבנו בשעתו בבתי-הסוהר ראינו את החוסר האנושי ממנו נלקחים הסוהרים, שהם בעלי רמה גבוהה ביותר, גם מבחינה תרבותית.

ע. דגבי:

במסגרות של הממשלה כתוב שלסוהרים יינתנו תנאים יותר טובים. אבל אני חושב שאין די בכך. ייתכן שצריך היה לתת לסוהרים שיכון בסביבות בתי-הסוהר. אלה נמצאים בסביבות מיושבות, והסוהרים יסכימו לשיכון במקום. אבל לא ייתכן שסוהר הגר במקום מרוחק יהיה חייב לדור בכל ימות השבוע בתוך כחלי בית-הסוהר, כשתנאים אינם יותר טובים מאלה של האסירים, כפי שראינו למשל בדמון, כשאינם יכולים להגיע הביתה בכל יום והם ישנים כעשרים איש בחדר אחד שיש בו רק מיטות זו ליד זו ועו על גבי זו. הרי ממילא נותנים לסוהרים שיכון בצורה זו או אחרת, ואפשר אפוא להחליט לקבוע מקום מיוחד לשיכונם בסביבות בית-הסוהר. אז יוכל להתפתח בין הסוהרים הווי אחר, לא של אסירים אלא של ישוב תרבותי. ואז ימצאו בתנאים שלנו אנשים שהם בעלי רמה קצת יותר גבוהה שיסכימו ללכת לעבודה זו, כשהדבר לא יפגע בחייתם היום-יומיים.

יש סוגי אסירים שהשיקום הצייתן בבית-הסוהר אינו עוזר להם, ומתנהגים אליהם "יותר מדי בסדר". ברמלה, למשל, נתקלנו באסיר-מזונות אחד. הוא יושב שם כבר הפעם ה-18, בכל פעם הוא נכלא ל-21 יום, משום שאינו רוצה לתת מזונות לאשתו. הוא אינו רוצח ואינו גנב, והד"ר זיגמן המטפל בו אמר: אנו מנסים. לדעתי אסיר החוזר על אותה עבירה צריך להגיע לגביו לא לשיקום אלא לשבירה, כדי שלא יהיה לו רצון לחזור שוב.

ולגבי האסירות: - ההתרשמות הקשה ביותר במיורנו היתה מן האסירות. ייתכן מאד שחלק מהן אין מקומן שם. יש שם נשים מוכות-גורל שייתכן מאד שלא הן היו צריכות לשבת שם אלא מישהו אחר. כי הווי-החיים שלנו גורם לפעמים לכם שגבר מתעלל באשה ובמקום שהוא יושב בבית-הסוהר, היא יושבת. מבחינה זו צייתן שצריך היה לשנות את החוקים.

ואני רוצה לתת דוגמא: למושב תאשור בנגב באה משפחת עולים חדשים עם שתי בנות בוגרות, עולים מקזבלנקה. מישהו הציע לאחת הבנות לעבוד בבאר-שבע, והיא נסעה ונפלה קרבן לרועה-זונות. הסוף היה שהיא אבדה למשפחה, למרות שהמטרה הייתה בכל פינה. עד שבסופו של דבר נמצא קצין שהצליח למצוא אותה. אבל אז היתה כבר כל-כך כבולה ששוטר היה צריך לשבת בבית כדי לשמור עליה מפני רועי-הזונות. עד שביום אחד באו שני בחורים על אופנוע והכריחו אותה, למרות רצון הוריה, לחזור לשם. החוק בשטח זה צולע אפוא מאד.

פגשתי בצוה-תרצה אשה שעבדה ליד מכונית-תפירה. יש לה ילד, והיא יושבת בבית-הסוהר על נסיון לרצח, משום שהבחור שלה הבטיח לה נישואין והוליד אותה לזנות, ולאחר שילדה בן זנח אותה. צריך להיות בעל עזבי-ברזל כדי לא לעשות מה שהיא עשתה. איצני אומר שאין היא צריכה לשבת בבית-הסוהר, אבל לא בתנאים של צוה-תרצה.

אני חייב לציין לשבח את שירות בתי-הסוהר על הטיפול בנער העבריין. בעניין זה נראה ל שההישגים שלנו יפים; איצני יודע באיזו מידה הם אפקטיביים, אבל הפעולה הנעשית נראה לי שמוכרחה להוביל בכיוון הנכון. בית-הסוהר בתל-מודד, שמנהל אותו צבי גבעתי, הוא עדות לכך, ואני מצטער מאד שדוקא לשם הכניסו את בורחי שטה. ראינו שם את הנערים העובדים והעסוקים בדברים פרודוקטיביים. ראינו איך מנהלים שם פעולה תרבותית. כל מתבגר בגיל כזה ובתנאים של אותם נערים יכול היה להגיע למומד כזה. פגשנו שם למשל נער שהוא יתום מאביו, ואמו עובדת במשק-בית ואין סי שיטפל בו, ואין זה פלא אפוא שהגיע לשם. זה יכול לקרות בתנאים כאלה לכל אחד.

היתה אצלנו היסטריה בעניין שטה, ויש לשבח את המוסדות האחראיים ואת הממשלה ומסגרתיה שלא שכחו את הדברים העיקריים בעקבות ההסטריה הזאת. ואני מצטרף לדברי היו"ר שהאחראי על העניינים הללו יראה הבעת אמון מוחלט מצד הציבור בהרחבת ענייני השיקום בד בבד עם הסדרת ענייני הבטחון.

ישעיהו: חשיבות השיחה הזאת היא בכך שהיא מתנהלת במרחק-זמן מהמקרה הטראגי בשטה ומן המסקנות, ולכן הדברים נאמרים באוירה צלולה יותר.

האסון שקרה בשטה גרם לזעזוע גדול בדעת-הקהל, בעיקר שנתגלו נקודות התורפה שהביאו לבריחה. בעיני היתה תקווה החפורה

י. ישעיהו:

ביותר בכך שלא הושם לב להוראות על חידושי האג"מ. אג"מ אינו אמור להיות שותף בהחלטות הוועדה היו בקירות מהשפעת ההיסטוריה הצ'יבוויא, אלא יש להשתדל לאזן את ההחלטות מעל לך, עזווע, וצריך לציין זאת לזכרתם. ובמקרה יל לזכור זאת גם לגבי מסקנות הממשלה, שלא היו בקירות לגמרי מהשפעה.

בסופו של דבר אמר גב' זלמן חושש שהלגש שהוא אמנם מוצדק בעניני בטחון - ענינים שהיו הנהגתם יל לזכור את מה שפה - עלול לבוא על חשבון ענין שיקום האסירים ותעסוקתם. ולענין זה היו כל החברים מאוחדים בדעה, אולי פרט לח'כ לנדאו. השושה מתאחדות עניני הבטחון, ואני מקבל את סיבוי של המפקח החדש ומאתל לו הצלחה. אבל אני מאחל לשירות כולו שענין שיקופו של האסיר לא ייפגע, ולא תיפגע התפתחותו. צריך להחזיר לדעת-הקהל את האמון ואת ההבנה בדבר זה.

דיבר באן ח'כ לנדאו על המערה שלשמה שולחים שפוט לבית-הסוהר. המערה האחת היא העושה, כשהחברה מצאה שיש להפריד פושע מן החברה. אבל שלילת החופש - פרט למאסר-עולם - איננה סוף-החיינו של האסיר, והרי לאחר זמן ישוב אל העולם, ואז הוא חייב לשוב למסלול הנורמלי. ואם אין מצילים את תקופת ישיבתו בבית-הסוהר כדי להבטיחו לשוב לחיי המערה לא כיוצא-דופן וחוטא - הוא יחזור שוב ושוב לבית-הסוהר, ומוטב באנשים כאלה לדון אדם למיתה בעד גניבה מאשר לדנונו שוב ושוב. אם אין משקמים את האסיר, הרי זה כאילו שפטו אותו לפאסר-עולם או ליציאה מן החיים.

אינני בטוח שלא היתה היסטוריה גם בענינים פרסונליים. גם היו"ר לא רצה לנגוע בענין זה, וגם אני אינני רוצה לעשות זאת. אני מבין שמישהו צריך לעלות קרבן במקרה כזה, ובעיקר כשיש לפך הצדקה. אבל אינני בטוח שהכל היה מוצדק. קראתי למשל במקרה של השר את מקרה קרבאני. השר עצמו אמר שהוא היה במקום רק כמה ימים, אך הוא נזרק מן השירות ועי"כ נקבע גורל-חיינו: הוא אינו יכול להיכנס לשום מערה אחרת. הרי זה משפט-ליבץ. פדוע לא ימצא השר עוז בנפשו לומר: אינני מפתר את האיש, כי המקרה לא היה מוצדק?

שר המספרות:

אסרתי שאני חושב שענין זה ההחלתי במקרה, ואני מחכה למסקנות הוועדה ואז אחזיר את האיש לשירות, אם כי לא בדריגתו הקודמת. לא נעים לי לנקוט בצעד כזה תוך כדי הדיונים כאן בוועדה.

י. ישעיהו:

אני שפח לשמוע זאת. אני מבין שלא צריך להתברר בדעת-הקהל. אבל עכשיו אננו נמצאים במרחק מסויים מהמקרה, ולא צריך שיפלו קרובות לא-צודקים.

ובענין בית-סוהר מרכזי: - אני רואה שהשר מתקדם בהכנות בענין זה, אבל אולי כדאי שהשאלה תיבדק בדיקות נוספות, אולי בעזרת פרומחים. יש פנים לכאן ולכאן בשאלה זו. ייתכן שפנים שביית-סוהר מרכזי מקל על עבודת הבטחון. אבל יחד עם זה אני מבין שאף פעם לא יהיה בית-סוהר אחד בלבד במדינה, כי דרוש בית-סוהר אחד למסתובנים ופרגלים, מקום מיוחד לשנים (שגם אותן צריך לפיין לשני מונחים), יש "מעשיהו" (והוא צריך להשאיר), ובית-סוהר מיוחד לזנוע. כלומר: גם להצא תהיה רשת של בתי-סוהר בארץ. אולי מוטב אפוא לדבר על פיזור רשת בתי-הסוהר כדי שתאפשר מיון של אסירים, של סוגי פושעים וכו', ואז התכנית של בית-סוהר מרכזי צריכה להיבחן ולהיבדק שוב ולא צריך להיחפז בעשיית הדבר. גם הלהץ של כושד הקליטה של בתי-הסוהר הקיימים לא צריך להשפיע כאן. בכך אינני רוצה לפסוק אם אמנם דרוש בית-סוהר מרכזי או לא, אבל צריך להתעמק בשאלה מכל צדדיה, ורק אח"כ לבצע את המסקנה המופנית.

ובענין אסירים פוליטיים: - קצת בניגוד

לח'כ בר-רב-האי אני נוטה למחשבה, כפי שהביע יו"ר הוועדה, שלגבי סוג מסויים של אסירים שפוטים (ואינני מדבר על ההבדלה בין שפוטים ועצירים הצריכה להתקיים בכל מקרה) אולי לשובת הענין צריך היה לעשות הפרדה כלשהי.

ע. דגני:

אגב, למה אתה קורא "אסיר פוליטי"? מי שהתנגש במשפחה ונצרת הוא אסיר פוליטי או לא?

י. ישעיהו:

ברור שאין הדבר פשוט. אינני בא לקבוע איזה סוג של עבירות הוא פוליטי ואיזה סוג הוא חברתי. אבל אינני רוצה שאותו סוג שייקבע כסוג של אסירים פוליטיים ישכון ביחד עם האסירים האחרים. ואם זה מחייב תנאים אחרים של בית-סוהר, אולי טובים יותר - צריך לעשות זאת. ואנו יודעים במה הסדנבר. אדם מסכיל, איש ציבור ואיש מפלגה, היוצא להלחם נגד המשטרה אינני סתם פושע. הוא נלחם נגד המשטרה במדינת ישראל. לפני זמן מה קרה מקרה בחולון שאב לצעיר פושע, בשעת רתחה, הרים מקל על שוטרי. אבל המסכיל מנצרת כסורים מקל, אין הדבר דומה, כי הוא מרים מקל על מדינת ישראל, ולא צריך להשאירו בין כלל האסירים. כשישב עמרם בלני בבית-הסוהר ופתח שם ישיבה ולימד לאסירים תורה - זה אולי דבר טוב. אבל האסיר מנצרת פותח "ישיבה" מסוג אחר, וקושר קשרים לעתיד עם אנשים שהם מדי-נפש ויש להם כל מיני סיבוכים עם המשטרה. צריך אפוא לשקול את העניין לגופו, ואולי כדאי שיהיה מיסור כלשהו ומקום מיוחד לאסירים מסוג זה.

הינ'ר י. ריפתין:

בשבוע הבא תתקיים ישיבה בוספת של ועדת הפנים ביחד עם ועדת הכספים בעניין עיירות פיתוח. את סיום הדיון בעניין המסכנות של שטה גדחה אפוא לישיבה ביום ג' בעוד שבועיים.

אשר להילופי-הדברים בעניין קובאני - אינני חושב שהוועדה תראה כפגיעה בה אם יפעל השר על דעת עצמו בעניין זה עוד לפני שבסיים את הדיון.

שר המשטרה:

אם אני שומע כאן שההגבה היא חיונית - הריני נותן בזה הוראה למר ניר, בנוכחות הוועדה ובידיעתה, להחזיר את קובאני לעבודה, אם כי לא בדרגה שהיה בה.

(הישיבה נבעלה בשעה 11.00)